

Det är i början av 1900-talet. I snart 30 år har Östersund haft järnvägsförbindelse med omvärlden.

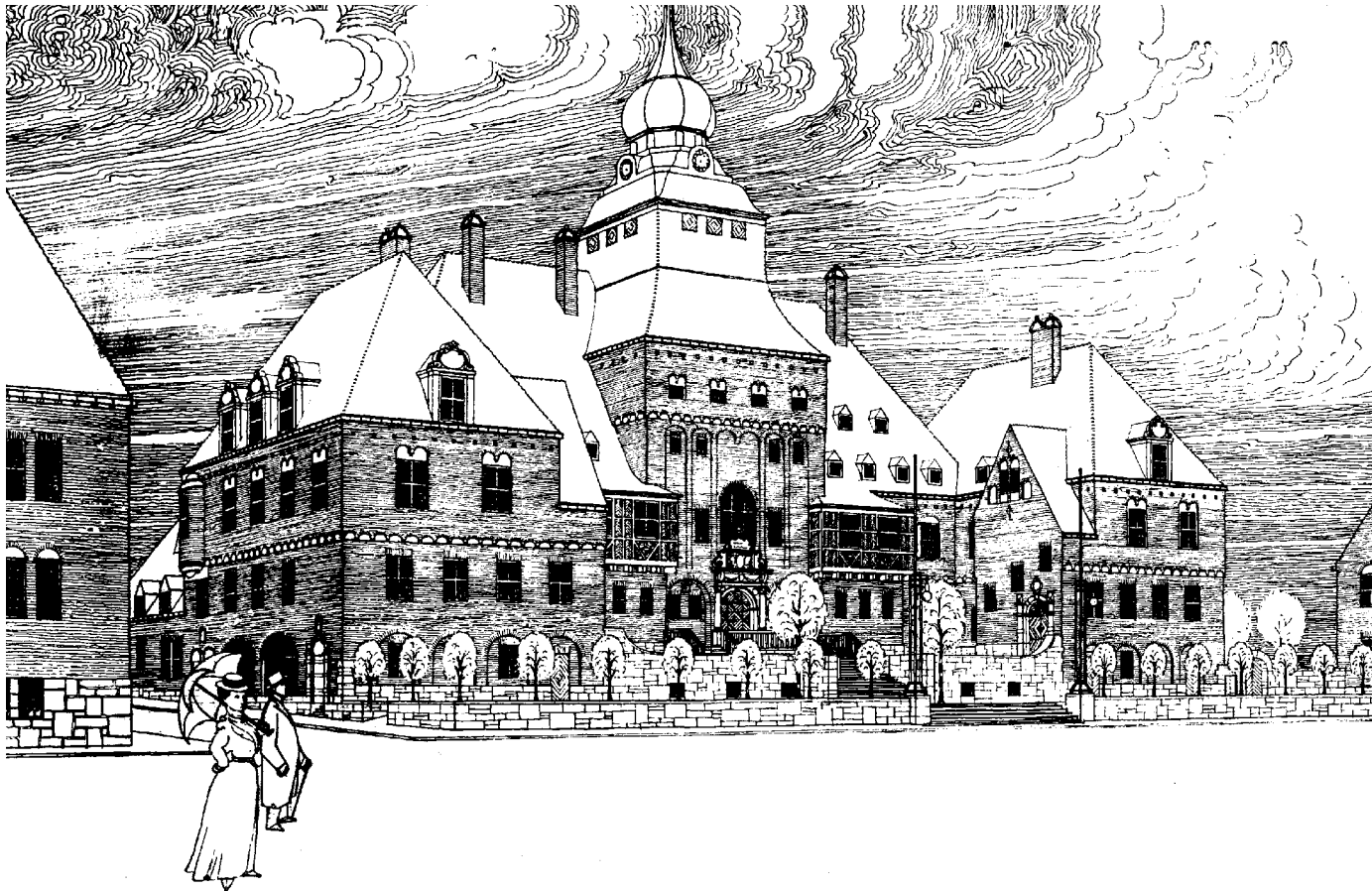
Under den tiden har det oansenliga nybyggarsamhället, med ett par tusen invånare, flerdubblats i invånarantal och nya byggnader har skjutit i höjden.

Nu börjar planerna på ett stadshus att ta form. Efter tre års byggande står det färdigt 1912.

Det ståtliga bygget i nationalromantisk stil, blir en viktig manifestation för den snabbt växande staden.

Men det är inte utan möda och våldsamma protester som det nya Rådhuset vuxit fram.

Välkommen till Östersunds Rådhus

”Många östersundsbor upprördes över ”skrytbygget” som ansågs vara ett slöseri som hörde hemma i huvudstaden”

I många år höll systembolaget till i rådhusets vänstra (norra) flygel. Så här kunde det se ut under 40-talet - den efterlängtrade tidpunkt varje månad när medborgarna fick en ny tilldelning i motboken.

En ny tid bryter in

Länge liknade Östersund mest en bondhåla, vars anblick fick många finare besökare att rynka på näsan. När så järnvägen kom 1879 innebar det startskottet för en intensiv utveckling.

Inom loppet av ett par decennier uppfördes bland annat (nuvarande) järnvägsstationen, Riksbank, Grand hotell, Östersunds nya läroverk (numera Wargentins-skolan) och Artilleriregementet. Rådhuset skulle bli den slutgiltiga manifestationen av den växande stan.

Innan bygget drogs igång hade diskussionens vågor gått höga i flera år. Det skälldes och det grälades, bland stadens styrande, i tidningsartiklar och hos allmänheten. Efter många turer valdes så småningom platsen ovanför Rådhusgatan (dåvarande Repslagargatan). En motivering var att Rådhuset,

från den högt belägna positionen, skulle kunna "behärska sin omgivning". En arkitekttävling utlystes, som vanns av skånefödde Frans Bertil Wallberg.

Liksom de flesta byggnader som uppfördes vid den här tiden gick stadshuset i nationalromantisk byggnadsstil. Byggnadsmaterialet var tegel och förebilder hämtades från medeltida borgar och fästningsanläggningar.

Synligt över staden

När rådhuset stod färdigt hade staden utan tvekan fått en imponerande "borg". Det ståtliga bygget, som med vindflöjel inräknat, mäter 51 meter över marken, syntes från alla håll i stan. Den lökformade kupolen påminner om en gammal jämtländsk klockstapel. På vindflöjeln

ovanför kupolen på rådhusspiran bråkar guldskimrande St Görän och Draken. Över Rådhusporten, flankerad av skulpturerna Justicia och Drätsel, står stadens valspråk, som lyder: Stadens väl – allas mål.

Synen som möter besökaren innanför porten är minst lika imponerande. Tegelväggar, pelare och valv ger ett medeltida intryck. Man bara väntar på att få se en riddare i något hörn när man stiger in i entréhallen. På första avsatsen i den monumental trappan finns mönstret av stadens första tomtfördelningskarta utlagt i gatsten. En stor del av den ursprungliga interiören och möbleringen finns kvar både i entréhall, trapphus, övre hall och i de två stora salarna Domsalen (tidigare Tingssalen) och Rådhusalen.

Hallen på andra våningen är en imponerande syn. Bysten är en kopia av Tobias Sergels byst Gustav III som grundade Östersund 1786. På väggen bakom syns "Stadens skapelse", en målning av Göte Hennix.

Tre år tog det att bygga rådhuset. Bilden är tagen den fjärde oktober 1910 då man håller på med murningsarbetet på andra och tredje våningen.

Konstskatt

Rådhuset är en skattkista när det gäller jämtländsk hantverkskonst. Här finns panel och listverk, vävd linnetafet, parkettgolv, reliefer, mässingarbeten och mäktiga ljuskronor i kallhamrat järn efter ritningar och anvisningar av rådhusarkitekten Wallberg. Murar, ornament och pelare är gjorda i jämtländsk kalksten.

I övre hallen står en kopia av Tobias Sergels byst, som föreställer stadens grundare Gustav III. På väggen bakom bysten ses "Stadens skapelse", en målning av

Göte Hennix. Här finns också konstverk av den jämtländske skulptören Olof Ahlberg, bland annat relieferna Våren och Sommarens (i entréhallen) och St Görän och draken (i Domsalen).

Stor uppståndelse

Det ligger en oändlig omsorg bakom rådhusets inredning. Byggnadsstyrelsens vice ordförande bankdirektören Carl Lignell

var en herre som visste vad han ville. Ett exempel på det är de spegelramar av furu som pryder domsalen. Lignell granskade noggrant alla spegelramar, som för övrigt tillverkades av snickerier i Östersund med omnejd. Tre fjärdedelar underkändes och skickades tillbaka därför att de innehöll för mycket kvist.

Redan på ritningsstadiet väckte byggnaden uppmärksamhet. I tidskriften Arkitektur kunde man år 1907 läsa att Rådhuset var "det bästa som av modern svensk arkitektur hittills framkommit". Även i staden väckte bygget stor uppståndelse, dock inte enbart av det positiva slaget. Somliga av stadens 10 000 invånare upprördes över "skrytbygget". De ansåg det vara ett slöseri, som hörde hemma i huvudstaden. Allra mest retade man sig på den enorma tornklockan. Hos vissa tog sig upprördheten uttryck i att man trakasserades de stackars byggnadsarbetarna, som bland annat utsattes för stenkastning. Under en kortare tid fick man lägga ner bygget för att det hela skulle lugna ner sig.

Många olika verksamheter

När rådhuset till slut invigdes inbjöds allmogen till festligheterna, dock ej byggmästaren Johan August Hellström. Han låg i tvist med stans styrande sedan kalkylen på 367 500 kronor spräckts. 560 000 kronor blev slutnotan för det ståtliga bygget. Det hela slutade i att den stackars byggmästaren gick i konkurs.

Stans tjänstemän förmådde bara fylla ut drygt hälften av de då 136 rummen i det nya rådhuset. Andra hälften hyrdes ut, framför allt till statliga myndigheter. Under många år samsades därför en bro-

kig samling verksamheter i huset. Här fanns bland annat stadsläkarens vaccinationsrum, utskänkingslokal (systembolag), polis, häkte och – två trappor ner – fängelse, inklusive fönsterlösa isoleringsceller.

Livstidskontrakt

Eftersom ingen vid den här tiden kunde ana hur myndigheterna skulle komma att växa, så var man övertygad om att rådhusets rum skulle räcka och bli över i tid och evighet. För att säkra hyresinkomsterna såg därför stadens styrande till att hyresgästerna skrev livstidskontrakt. De flesta hyresgäster flyttade dock iväg frivilligt när den växande administrationen så småningom gjorde lokalerna för trånga.

Massiv uppslutning på rådhusplan första maj 1917. Världskriget hade skapat matbrist och revolutionen i Ryssland påverkade stämningen i hela Europa. De styrande darrade, men allt avlöpte lugnt.

Flygeln försvann

Polisstation och arrestlokal fanns kvar i den högra (södra) tornbyggnaden fram till stora kommunsammanslagningen 1970. Då revs flygeln för att ge plats åt en modern byggnad i betong, stål och glas som skulle rymma kommunens växande administration.

En hyresgäst som fortfarande finns kvar är frimurarlogen Arcturus, som sedan 1912 hyr lokaler på fjärde våningen.

Klockspel

I dag är tillvaron på rådhuset betydligt stillsammare än den en gång var. I rummen på övervåningen har kommunalråd

med kansli sina arbetsplatser. Domsalen och Rådhusalen används som sammanträdesrum, för representation och vid borgerliga vigslar. Rummen på nedervåningen befolkas av en bråkdel av kommunens nuvarande administration.

Fyra gånger varje dag, klockan 8.00, 12.00, 16.00 och 20.00 ger sig rådhuset till känna. Då spelar det datastyrda klockspelet i rådhusornet. Det installerades 1986 under Östersunds 200-årsjubileum.

”Rådhuset skulle bli den slutgiltiga manifestationen av den växande staden.”

I rådhusets högra (södra) tornbyggnad och flygel fanns polisstation och arrestlokal ända fram till 1970. Då revs flygeln för att ge plats åt en modern byggnad. Foto från 1969.

I Rådhusets närhet finns många av Östersunds gamla kulturbyggnader. Flera av dem kan du se från rådhus-trappan.

Gamla skolan

Stans första läroverk, byggt 1849, finns på andra sidan Rådhusgatan. I dag rymmer den bland annat turistbyrå, och några av kommunens projektverksamheter.

Stadsmuséet

Bredvid gamla skolan i Kyrkparken. Byggt 1910 för att tjäna som länsbibliotek. Här finns i dag Föreningen Gamla Östersund

med sina stadshistoriska samlingar. På övervåningen ligger Ahlbergshallen, en lokal för konstutställningar.

Gamla Kyrkan

Församlingens första kyrka, som invigdes 1846.

Wargentinskolan

Skolan norr om Rådhuset byggdes 1897, som ersättning för den första läroverksbyggnaden. Skolan har sedan byggts om och till i två omgångar – 1935 och under 1960-talet. Namnet har den fått efter astronomen Pehr Wargentin.

Norra Folkskolan

Norr om Wargentinskolan. Byggdes 1883. Övervåningen tillkom 1931.

Brandstationen

Öster om rådhuset. Byggdes 1913. Tillbyggnad gjordes i början av 1980-talet.

Norrlands artilleriregemente

Stod klart 1893, strax öster om (dåvarande) stan. Att artilleriregementet förlades hit hade en stor betydelse för stans utveckling vid den här tiden.

Gamla teatern

Vid Gustav III:s torg (busstorget). Fungerade både som föreningshus och teater. I dag rymmer den restaurang, konferens- fest- och konsertlokaler.

Post- och telegrafhuset

Byggdes samma år som rådhuset, alltså 1912. Ligger strax väster om Gamla skolan vid Kyrkgatan.

Den 23 november 2012 är dagen för rådhusets 100-årsjubileum!

Rådhuset och gamla biblioteket, numera Stadsmuséet. På stadsmuséet kan man uppleva Östersund som det en gång var.